

УДК 378.14+327

Оксана Сніговська,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри міжнародних відносин
Інституту соціальних наук
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Сьогодні для забезпечення ефективності освітньої діяльності необхідно враховувати загальноцивілізаційні та національні тенденції розвитку суспільства, які є підґрунтям змін в освіті. Авторка виділяє один із напрямків, який передбачає безумовні зміни у професійній підготовці майбутніх фахівців із міжнародних відносин. У статті розглядається необхідність формування мовнокомунікативної компетенції студентів, визначаються основні комунікативні стратегії і тактики, здатні забезпечити ефективність комунікації у сфері міжнародних відносин.

Ключові слова: фахівці з міжнародних відносин, іноземна мова, ефективність комунікації, мовнокомунікативна компетенція.

Сегодня для обеспечения эффективности образовательной деятельности необходимо учитывать общецивилизационные и национальные тенденции развития общества, которые являются основой изменений в образовании. Автор выделяет одно из направлений, предусматривающее безусловные изменения в профессиональной подготовке будущих специалистов международных отношений. В статье рассматривается необходимость формирования речекommunikативной компетенции студентов, определяются основные коммуникативные стратегии и тактики, способные обеспечить эффективность коммуникации в сфере международных отношений.

Ключевые слова: специалисты международных отношений, иностранный язык, эффективность коммуникации, речекommunikативная компетенция.

The universal and national tendencies of societal development (as a base for changes in education) have to be taking into account for ensuring of effectiveness of educational activity. The author shows one of directions for future implicit changes in language speciality training of future international relations specialists. The article reveals the necessity to speechcommunicative

competence formation of students; basic communicative strategies and tactics, which deliver the efficiency of communication in the international relations area, have been defined.

Key words: *international relations specialists, foreign language, effective communication, speech-communicative competence.*

Актуальність дослідження обумовлена динамічним процесом становлення глобальної політичної системи, що нівелює кордони держав, пов'язаних міцними дипломатичними, політичними, соціальними, торгівельними, фінансовими і культурними відносинами, значущим процесом, який визначив обличчя світу ХХІ століття. Механізми глобалізації та її наслідки стали об'єктом ґрунтовних досліджень, дискусій та суперечок серед багатьох науковців. Наразі дипломатія в нашій державі є однією з найбільш розвинених структур і відповідає світовим стандартам у функціонуванні щодо забезпечення національних інтересів України. Однак, традиційні підходи і предметна модель навчання студентів – майбутніх фахівців із міжнародних відносин не повністю відображають потреби реальної практики їх професійної діяльності.

Якість підготовки міжнародників є великою мірою питанням безпеки, ефективності політико-економічного та соціокультурного розвитку країни. Однією з перешкод при здійсненні їх професійної діяльності в мультикультурному просторі стає недостатня мовно-фахова підготовка, що призводить, щонайменше, до непорозуміння, виникнення конфліктних ситуацій, а у крайньому випадку – до зниження темпів співпраці, збільшення терміну виконання контрактів, зриву договорів тощо. Отже, як стверджує В. Кремень, на порядку денному питання «відбудови лінгвізації освітньої діяльності країни», оскільки «глобальний простір передбачає не тільки спілкування країни з країною, а й здатність людини (*а в нашому випадку – фахівців із міжнародних відносин – О. Сніговська*) спілкуватись з іншими людьми. Тут постає проблема здійснення в освіті мовного прориву» [3, с. 18].

Погоджуючись з поглядами українських науковців В. Андрущенка, Д. Дзвінчука, В. Кременя і зарубіжних дослідників Б. Вульфсона, Н. Канаєва, Г. Макбурні та ін., зазначимо, що глобалізація має істотний вплив на освітню сферу, утворюючи тенденції формування єдиної світової цивілізації та обумовлюючи закономірність її сучасного розвитку. У дослідженнях В. Білоброва, В. Огнев'юка, О. Салтовського освіта виступає в ролі основного джерела трансформації змісту світогляду в умовах глобалізованого світу. Учений М. Згуровський слушно зауважує на необхідності визнання ролі університетів як ключових інституцій суспільства, що мають присвятити себе пошуку та поширенню найновіших об'єктивних знань, надаючи суспільству інтелектуальні орієнтири [2, с. 14–15].

У зарубіжній і російській науці накопичено певний потенціал для розробки проблеми мовно-фахової підготовки фахівців-міжнародників в освітньому середовищі ВНЗ. Професійну мовну підготовку, в тому числі дипломатів-перекладачів, в історичному аспекті представлено в роботах А. Арсенєва, М. Баркової, С. Белокурова, Є. Воеводи, Д. Латишіної, Н. Савича, К. Салімової та ін. Дослідження І. Алексєєвої, М. Бородуліної, Н. Гавриленко, І. Зоткіної, А. Іонової, О. Рембач, І. Халєєвої, А. Щукіна та ін. присвячені питанням викладання іноземної мови в університеті, у тому числі специфіці мовної підготовки міжнародників – перекладачів. Однак, у вітчизняній науці визначена проблема не була предметом фундаментального дослідження, що підкреслює її актуальність.

Метою статті є увиразнити доцільність підвищення ефективності процесу мовно-фахового вдосконалення міжнародників, спрямованого на формування мовнокомунікативної компетенції студентів в контексті сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців на тлі інтеграційних і глобалізаційних світових процесів.

Сучасні вимоги до фахівців в умовах жорсткої конкуренції вимагають від ВНЗ пошуку нових підходів до підготовки студентів. Науково-технічні революції, гібридні війни, політичні кризові ситуації, пошуки інвестиційних проектів тощо спровокували інформаційний вибух і обумовили масове залучення фахівців у безпосереднє здійснення міжнародних зв'язків і розширення дипломатичних, ділових і культурних контактів. Стабільне функціонування системи міжнародної інформації було б неможливим без фахівців, які на просунутому рівні володіють іноземними мовами, здатні швидко вилучати інформацію з іноземних джерел без перекладача, викладати її рідною мовою і використовувати в професійній діяльності. Наявність навичок іншомовного спілкування надає можливість випускникам вищої школи бути поінформованими щодо подій, які відбуваються на сучасних міжнародних теренах, озброюють їх досягненнями світової політики, сприяють їх використанню у своїй практиці.

Сьогодні в Україні успішно функціонує система посольств, консульств, дипломатичних представництв і установ, іноземних фірм, фондів і організацій, розвивається туристична галузь, діють міжнародні проекти і програми в різних сферах. В цьому аспекті особливої значущості набула підготовка майбутніх фахівців із міжнародних відносин, які повинні бути оптимально підготовлені до іншомовного спілкування на професійному рівні.

Ми погоджуємося з думкою одного з провідних фахівців у галузі викладання іноземних мов Є. Пассова [4] і зазначаємо, що якісна мовно-фахова підготовка фахівців «з суто особистої потреби виростає до насправді державних масштабів, стає національним капіталом. Можна без перебільшення сказати, що іншомовна грамотність є економічною (*i*

дипломатичною – О. Сніговська) категорією». Інтегруючись з різними науками і виробництвом, вона переростає у безпосередньо виробничу силу. Отже, глибокі знання студентів з іноземної мови стають соціальним замовленням суспільства, набуваючи стратегічно-політичної цінності, та розглядаються як обов'язкова складова професійної підготовки майбутніх фахівців із міжнародних відносин.

Відтак, зміст навчання студентів залежить від вимог до професійної кваліфікації фахівців. У системі характеристик випускників за спеціальністю «Міжнародні відносини» з урахуванням їх підготовки до майбутньої професійної діяльності акцентується увага на необхідності озброєння бакалаврів фундаментальними знаннями зі спеціальності і *обов'язковим оволодінням іноземними мовами*, оскільки об'єктами професійної діяльності фахівців із міжнародних відносин є: державні відомства, органи державної влади і управління – як персоналу міжнародних відділів, департаментів і зарубіжних представництв (перекладачі і супроводжуючі, експерти, референти, секретарі); міжнародні організації – в якості експертів, референтів, перекладачів; українські та зарубіжні підприємницькі структури, некомерційні та громадські організації, що підтримують міжнародні зв'язки або займаються міжнародною проблематикою (експерти, референти зі збору інформації, перекладачі, секретарі, асистенти координаторів, виконавчі секретарі проектів); редакції засобів масової інформації – в якості репортерів з міжнародної проблематики, допоміжного персоналу і перекладачів; заклади вищої освіти з міжнародною проблематикою, академічні та науково-дослідні організації міжнародного профілю – в якості навчально-методичного та допоміжного персоналу (експерти, секретарі, перекладачі).

Особливу увагу треба звернути на сучасну концепцію мовної освіти, яка повинна передбачати трансформацію системи підготовки фахівців, що дозволила б їм легко адаптуватися до динамічно мінливих умов професійної діяльності, тобто була націлена на *професійно-орієнтоване викладання іноземної мови* з огляду на потреби студентів у вивченні іноземної мови, що детермінується особливостями майбутньої професії й виразняється формулою «оволодіння професійно-орієнтованою іноземною мовою + розвиток особистісних якостей студентів + знання культури країни досліджуваної мови + спеціальні навички, засновані на професійних і лінгвістичних знаннях».

Зауважимо, що роль іноземних мов, як засобів міжнародної комунікації, буде тільки зростати, залишаючись і дедалі основним засобом спілкування. Визначимо, що провідними сферами спілкування у професійній діяльності випускників нефілологічних спеціальностей є: бесіда з ймовірним використанням термінів; ділове листування; бесіда з використанням ділової лексики і бесіда на загальні теми; складання факсів і телексів; участь у семінарах, конференціях і презентаціях тощо. Так,

фахівці з міжнародних відносин повинні вирізнятися уміннями і навичками конструювати професійний діалог з представниками інших культур і презентувати результати власної діяльності на міжнародному рівні, зокрема, за допомогою наукових текстів, володіння іноземними мовами на рівні, що дає можливість брати участь у міжнародних дискусіях з професійної проблематики.

Необхідно підкреслити, що формування мовнокомунікативної компетенції студентів відбувається за допомогою вивчення іноземної мови в ході ознайомлення з національними особливостями, історією, соціальними нормами поведінки і етикету, прийнятими в країнах досліджуваної мови, а також природою міжкультурних конфліктів і способів їх вирішення. На думку О. Воеводи [1], професійна мовна підготовка сучасного фахівця-міжнародника розглядається як процес і результат формування професійно значущих компетенцій, що забезпечують індивідууму можливість здійснювати професійну діяльність із застосуванням іноземної мови в міжнародному співтоваристві. Змістовно-технологічне забезпечення професійної мовної підготовки фахівців-міжнародників включає лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори (ідіоматика, просодика, логоепістеми; проксеміка, кінесика, сприйняття кольору), які утворюють змістовно-технологічне поле, відмінне від інших профілів, і реалізується на основі принципів варіативності (виділення у змісті мовної підготовки базової складової, що забезпечує формування професійних мовних знань і вмій студентів і додаткової частини відповідно до обраної спеціалізації); системності та інтегративності (здійснення постійно наростаючої професіоналізації мовної підготовки в умовах взаємозв'язку дисциплін професійного, гуманітарного і соціально-економічного циклів); конгруентності (відповідність змістовно-технологічного та науково-методичного забезпечення змісту професійної мовної компетентності фахівців-міжнародників).

Професійний дискурс дипломатів, політиків, політологів, на думку вченої, є сферою міжнародної комунікації, що включає політику, проблеми та події суспільного і державного життя. Вирішення таких завдань вимагає сформованості знань щодо специфіки спілкування з діловими партнерами, зокрема знань лінгвістичної індикації соціального статусу; розуміння лінгвокультурних особливостей національного гумору; адекватного сприйняття політичної метафори в професійному дискурсі тощо. З цією метою за допомогою ефективно організованого освітнього професійно-мовного комунікативного середовища у студентів-міжнародників має бути сформований системний комплекс компетенцій (лінгвістичної, комунікативної, аналітичної та лінгвокраїнознавчої), що уможливорює адекватне розуміння зарубіжних партнерів, послуговуючись як вербальними, так і невербальними засобами спілкування, які є характерними для іншої культури. Відтак, специфіку професійної підготовки міжнародників

дослідниця вбачає у тому, що дану категорію майбутніх фахівців необхідно навчати не тільки професійним умінням і навичкам, а й сформувати в них готовність приймати рішення, брати на себе відповідальність, здійснювати професійну діяльність іноземною мовою з урахуванням контекстуальної значущості ситуації, особливостей мовної картини світу країни перебування, лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів, що зумовлюють ведення переговорів.

Значущою в аспекті дослідження є наукова позиція Т. Симоненко [6], яка наголошує, що ефективність процесу мовного вдосконалення фахівців пов'язана з розвитком професійної мовнокомунікативної компетенції студентів. Авторка послуговується терміносполученнями «комунікативне вдосконалення фахових умінь та навичок» і «фахова комунікативна майстерність студентів», які відображають інтегративний зміст фахового (професійного) та предметного (комунікативного) аспектів професійної діяльності фахівців. Правомірність використання у сучасних дослідженнях поняття «професійна мовнокомунікативна підготовка студентів» (за Т. Симоненко) підтверджується введенням у науковий обіг понять «мовно-фахова підготовка студентів» і «мовно-фахове становлення майбутніх фахівців», репрезентованих дослідницею О. Семеног [5].

Означене вище дає змогу зробити висновок, що наявність професійно-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типових умовах професійної діяльності, володіти потенціалом політичного дискурсу, репрезентувати нормативні документи; здатність розв'язувати комунікативні завдання в ситуаціях професійного спілкування тощо, тобто мовнокомунікативна компетенція фахівців концептуально визначатиме і в подальшому напрями удосконалення мовно-фахової підготовки студентів – майбутніх міжнародників в аспекті вивчення іноземних мов на високому професійному рівні.

У зв'язку з інтеграцією України у світовий простір, її приєднанням до Болонського процесу, зміцненням культурних зв'язків з іншими країнами перед вищою освітою постала нагальна необхідність у підготовці фахівців, кваліфікація яких повинна відповідати міжнародним вимогам до професіоналів, які працюють у галузі міжнародних відносин. Відтак, підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних орієнтуватися в стрімкому потоці інформації, стала першочерговим завданням вищої професійної освіти, яку визначили сучасні глобалізаційні процеси.

Ураховуючи вищезазначене, зауважимо, що професійна підготовка фахівців із міжнародних відносин повинна бути спрямована на формування у них готовності до професійної діяльності. Досягнення цієї мети забезпечується реалізацією у навчальному процесі системи принципів, що визначають цілі й зміст професійної підготовки студентів, відображають комплексний підхід до удосконалення викладацької майстерності і враховують особливості мовно-фахової підготовки в

майбутній діяльності фахівців-міжнародників.

Перспективою подальших досліджень є лінгвокомунікативна підготовка студентів ВНЗ як один із векторів реформування мовної підготовки майбутніх фахівців у контексті цілеспрямованого процесу оволодіння професійно значущими компетентностями, орієнтованими на формування комплексної мовної особистості в освітньому середовищі університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воевода Е. В. Теория и практика профессиональной языковой подготовки специалистов-международников в России : автореф. дис. на соиск. ученой степени докт. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. В. Воевода. – Москва, 2011. – 38 с.
2. Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.
3. Кремень В. Г. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / В. Г. Кремень // Філософія освіти. – 2008. – № 1–2(7). – С. 15–20.
4. Пассов Е. И. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1993. – 125 с.
5. Семеног О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки) : монографія / О. М. Семеног / за ред. Л. І. Мацько. – К., 2007. – 303 с.
6. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Т. В. Симоненко. – Черкаси : Видавництво Вовчок О. Ю., 2006. – 328 с.